

УДК 78.03(477)“1917/1920”

ПАЗЛИ НАШОЇ ІСТОРІЇ: ЛІТОПИС МУЗИЧНОГО ЖИТТЯ УКРАЇНИ (1917–1920)

Валентина Кузик

У статті йдеться про важливість накопичених архівних матеріалів за 1917–1920-ті роки, зокрема, співробітниками-бібліографами ІМФЕ НАН України, та їх збереження за складних умов тоталітарної системи.

Ключові слова: архівна робота, бібліографія, тоталітаризм.

В статье акцентирована важность накопленных архивных материалов за 1917–1920-е годы, в частности, сотрудниками-библиографами ИИФЭ НАН Украины, и их сохранение в сложных условиях тоталитарной системы.

Ключевые слова: архивная работа, библиография, тоталитаризм.

The article considers the importance of the accumulating archival materials for the years 1917–1920s, in particular by bibliographers of the IASFE, as well as their preservation in complex conditions of the totalitarian system.

Keywords: archival work, bibliography, totalitarianism.

Під словосполученням «наша історія» авторка має на увазі два аспекти: перший – конкретизована за роками історія української музичної культури; другий – історія життя Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології імені М. Т. Рильського НАН України (м. Київ) (далі – ІМФЕ). Однак йдеться не про історію ІМФЕ загалом і відділу музикознавства зокрема, зафіксовану в щорічних звітах до Президії Національної академії наук України і послідовно викладену А. Мухомою (керівник згаданого відділу в 2000–2004 рр.) у другому томі «Української музичної енциклопедії» [4].

Ці «пазли» стосуються таких фактів інститутської історії, що не були задокументовані, про які десятиліттями не говорили новим молодим співробітникам, а тим більш, – стороннім «позаакадемічним» особам. Чекали слушного часу. Можливо, звучить дещо містично, але науковцям (особливо гуманітаріям та соціологам) добре відомо, що Його Величність Історичний Факт живе подібно людській істоті: сам вибирає, коли схватися, зникнути з поля зору середовища (а надто, якщо воно вороже), а коли «вийти на світло». Для такої справи він шукає довірених помічників, насамперед архі-

варіусів, бібліографів, бібліотекарів і, навіть траплялося, тихих інститутських прибиральниць. Скільки, завдяки їхнім зусиллям, вдалося зберегти безцінних документів; зокрема, часто лише цифровим індексом (без текстової розшифровки) позначали ноти церковної музики й статей про неї, рукописи бібліотеки Розумовських, іменем Левка «приховували» видання Дмитра Ревуцького; як громадили й закривали цератами старі українські пісенники, дореволюційні розвідки з історії Гетьманщини, родословні книги й гербовники, кажучи на загал: «Це лише стоси макулатури!».

До такої конспірації вдавалися і бібліотекарі ІМФЕ. Це не було таємницею і для багаторічного директора інституту й визнаного світом поета М. Рильського. Без сумніву, саме Максим Тадейович причетний до інспірації такої ситуації, адже він, як ніхто інший, знав істинну ціну Його Величності Історичному Факту, особливо важливого у швидкоплинних і строкатих подіях буремного ХХ ст. У роки керування М. Рильським науковою інституцією при кожному з відділів, у тому числі й відділі музикознавства, були лаборанти-бібліографи, які працювали в різних бібліотеках Києва, насамперед

ВАЛЕНТИНА КУЗИК. ПАЗЛИ НАШОЇ ІСТОРІЇ: ЛІТОПИС МУЗИЧНОГО ЖИТТЯ УКРАЇНИ (1917–1920)

у Центральній науковій бібліотеці УРСР (нині – Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського) – у газетному чи журнальному відділах виписували суттєву профільну інформацію щодо культурного й мистецького життя України. Записи розпочато від подій 1917 року, а за тим громадили папки, на титулі яких почергово зазначено наступні роки.

Скільки було тих папок – достеменно невідомо. Річ у тім, що восени 1971 року, коли по всіх мистецьких та наукових інституціях «заШЕЛЕСТіла» (від прізвища колишнього парткерівника УРСР П. Шелеста, що 1970 р. потрапив в опалу) і пронеслася хвиля «антинаціоналістичних» чисток, які проводили під ретельним наглядом фахівців з так званого 1-го відділення (КДБ УРСР), такої біди зазнав й ІМФЕ. Під виглядом забезпечення «протипожежної безпеки» з віддільських архівів інституту було вилучено велику кількість папок. Першими почали чистити від «паперового мотлоху» архіви відділів етнографії, фольклору, музикознавства, кінознавства, театрознавства. Молодих співробітників (у ті роки й авторку цих рядків) «протипожежні ревізори» навантажували папками по 5–10 штук (а вони були в порохах, старенькі) і наказували нести їх у двір будівлі (вул. Грушевського, 4). Посеред двору стояла велика металева конструкція (як для сміття, лише без кришки), у якій палахкотіло полум'я. Туди все й скидали. Для спалення.

Дорогою побіжно вдалося деякі папки розгледіти. В одній з них були фотографії композиторів, музикознавців, відомих музикантів. В інших – машинопис, переважно російською мовою, записів різних подій музичного життя України із зазначенням газетних джерел, на маргінесах – рукописні вставки, зроблені автоматичними ручками із чорнилами (чорним, синім, зеленим), на титулі папок – рік. Я приховала кілька з них під кофтиною і тихцем винесла з інституту.

Уже вдома почала їх уважно вивчати. На титульному листку однієї з папок російською мовою зазначено: «Летопись музыкальной жизни Украины. 1917–1925». Тепер, з погляду сьогодення, вищеподане узагальнення-назва прочитується спокій-

но. Однак у ті часи, коли матеріали уклали (1962) і коли планували їх знищити (1970), потрібно було писати «УРСР», адже, на мою думку, свідомо замовчували, що з 1917 року було проголошено першу незалежну державу Українська Народна Республіка, яку визнали 42 країни світу, зокрема й Росія. Цей вербальний нюанс досить показовий, бо навіть у четвертому томі академічної «Історії української музики» [1] подати розгорнутий огляд культурних процесів доби першої державної незалежності було досить проблематично.

Читаючи друковані рядки літопису 1919–1920 років, варто пригадати, що українські історики іноді називали їх «новою Руїною», коли у країні було введено диктатуру «червоного терору», а з російських столиць Петрограда й Москви заслано загони Червоної Армії та спеціальні каральні кадри агентів Всеросійської надзвичайної комісії з боротьби з контрреволюцією і саботажем при РНК РРФСР (так звана ЧК), які фізично знищували прихильників незалежної Української Народної Республіки, а лісами та ярами громадилися численні бандитські угруповання різних «кольорів».

Серед укладачів матеріалів згаданої папки зазначено Тетяну Храневич (літопис 1917–1923) і Тетяну Борисову (1924–1925), відповідальним редактором – кандидата мистецтвознавства Валеріана Довженка¹. Записи інших папок за 1927–1933 роки укладені Тамарою Шеффер. Перших двох бібліографів я особисто не знала, однак Тамара Василівна Шеффер була добре мені відома, проте не як бібліограф, а як музикознавець-фахівець, спеціаліст із давньої музики, кріпацьких театрів, капел, оркестрів, авторка монографії про Л. Ревуцького, низки статей до багатотомної академічної «Історії української музики» (додам, вона була прекрасною гостинною господинею, яка частувала смаколиками весь відділ). Саме вона в далекі 1970-ті роки навчила мене впорядковувати дослідницьку роботу за напрямками й жанрами музикознавчої діяльності, що значно структурувало мою працю.

Папки із записами за 1926 і 1934–1941 роки до мене не потрапили. Мабуть, їх дали віднести комусь іншому, і вони згорі-

АРХИВИ

ли. А як би ті записи знадобилися нині, коли відділ музикознавства ІМФЕ перевидає 3-й та 4-й томи «Історії української музики», де має правдиво, без ідеологічних шор, висвітлити культурні процеси тієї доби...

Про свою «крадіжку» я мовчала кілька років. І тільки коли відомий музикознавець І. Ляшенко, який тоді з музикознавчого відділу перейшов на «ректорство» до Київської державної консерваторії ім. П. І. Чайковського (нині – Національна музична академія ім. П. І. Чайковського (Київ)) (а згодом – навпаки), готував до видання в Москві колективну монографію «Музыкальная культура Украинской ССР» [3] і бідкався, що немає достатньої кількості ілюстрацій, запропонувала: «Можу допомогти із цим» (маючи на увазі «вкрадені»). Передала йому понад 10 фото, що потім незнано як загубилися в московському видавництві «Советский композитор». Вдруге при нагоді мені стали «не спалені» папки, коли я писала розділ «Масова пісня» до 4-го тому «Історії укра-

їнської музики» [2]. Саме записи з перших двох папок – за 1917 і 1918 роки – дозволили реконструювати «пісенну ситуацію» того історичного періоду, замовчувану в усіх виданнях радянської доби.

Нині, коли ми живемо на відстані ста років від подій першого українського державотворення, повелитель часу Хронос провокує на оприлюднення записок з папок, опрацьованих скромними лаборантами-бібліографами колишнього відділу музикознавства. Планую публікувати блоками, де в кожному з них міститься інформація за чотири роки (у квадратних дужках – мої короткі коментарі). Почну з 1917–1920 років. Тексти публікую українською мовою. При перекладі було дотримано стилістичної побудови речень першоджерела. Низку важливих подій того часу, що не були, із цензурних міркувань, зафіксовані, подаю наприкінці літопису кожного року в Додатках.

Упевнена, що оприлюднений матеріал викличе інтерес у наукових колах.

1917 рік

14 січня в залі Купецького зібрання * з великим успіхом відбувся перший концерт С. Рахманінова. Грав власні твори: 2-гу сонату, Варіації на тему *c-moll*ного прелюда Ф. Шопена, 8 Етюдів-картин (уперше в Києві). Зала була переповнена.

Газ. «Последние новости». – 16 янв.

16 січня відбувся симфонічний концерт із творів Р. Глієра. Прозвучали симфонія «Ілля Муромець» (*h-moll*), симфонічна поема «Сирени», «Русалка» для голосу з оркестром. Диригент – Е. Купер. Солістка – О. Степанова. Вона ж «на біс» виконала кілька романсів Р. Глієра.

Газ. «Последние новости». – 17 янв.

Грудня 20 в Києві на площі Б. Хмельницького ** відбувся мітинг на честь проголошення Української державності. Виступив об'єднаний хор під орудою К. Стеценка, який виконав «Ще не вмерла Україна» М. Вербицького, Молитву «Боже Великий...» М. Лисенка.

[Без позначення]

21 січня вперше за сезон пройшла опера «М-м Буттерфлей» (бенефіс співачки О. Окуневої) [«Чіо-Чіо-сан» Дж. Пуччіні. – В. К.]. Співак Белина [С. Белина-Скупевський. – В. К.] – у ролі Пінкертон, Д. Ярославський – Шарплес, Стецкевич – Сузукі. Диригував А. Лукон. Виставу не можна назвати вдалою.

Газ. «Последние новости». – 22 янв.

* Нині – Колонний зал ім. М. Лисенка Національної філармонії України.

** Нині – Софіївська площа.

ВАЛЕНТИНА КУЗИК. ПАЗЛИ НАШОЇ ІСТОРІЇ: ЛІТОПИС МУЗИЧНОГО ЖИТТЯ УКРАЇНИ (1917–1920)

У манері декоративного примітива чи театру маріонеток здійснено режисером М. Поповим постановку опери «Віндзорські кумасі» О. Ніколаї. Фальстаф – Григор'єв, Форд – Д. Ярославський, пані Педж – М. Скибицька, пані Форд – О. Монська. Диригував І. Труффі. Декорації спектаклю видалися дуже мальовничими (особливо заключної сцени).
Газ. «Последние новости». – Февр.

Склад трупи Київського оперного театру: К. Воронець-Монтвід, М. Баратова, М. де-Тессейєр, О. Монська, О. Окунєва, М. Скибицька, С. Белина-Скупевський, Ф. Орешкевич, М. Микиша, В. Ухов, М. Донець, В. Лубенцов. Завідуючий музичною частиною – Л. Штейнберг, [диригенти] І. Труффі, А. Лукон. Балетмейстери – С. Кочетовський, Б. Ніжинська; хор, симфонічний оркестр, балет. Хормейстер – О. Кошиць*.

Стефанович М. Київський державний ордену Леніна академічний театр опери та балету УРСР ім. Шевченка. – Київ, 1960. – С. 58.

У XV симфонічному концерті під орудою Л. Штейнберга, що відбувся в саду Купецького зібрання, прозвучали VIII симфонія та увертюра «Леонора № 3» Л. Бетховена, уперше в Києві симфонічна поема Г. Гедлея «Саломея» (в імпресіоністичній манері), два блискучі твори Ф. Ліста (*Sposatezio, Il Penseroso*) та перша частина Концерту для скрипки П. Чайковського – соліст Факторович.

Газ. «Последние новости». – 26 июля

У Києві новий оперний сезон 1917/1918 року відкрився постановкою «Євгенія Онегіна» П. Чайковського. Тетяна – К. Воронець [К. Воронець-Монтвід. – В. К.], Онегін – Загуменний – був маловиразний. Ленський – О. Каратов, вочевидь, був не в голосі. Лірично провів партитуру диригент Л. Штейнберг.

Газ. «Последние новости». – 7 сент.

11 вересня відбулася постановка опери «Фауст» Ш. Гуно. Найбільший успіх мали С. Белина-Скупевський – Фауст і Донський – Мефістофель [Донський – один із псевдонімів М. Донця. – В. К.]. Вразила балетна сцена «Вальпургієва ніч» у постановці Кочетовського. Диригував І. Труффі.

Газ. «Последние новости». – 12 сент.

Постановка «Бориса Годунова» М. Мусоргського пройшла дещо кволо. Лише дві партії були виконані достойно: Бориса – Донський і Марини – М. Скибицька. Диригував Л. Штейнберг – динамічно яскраво, із запалом.

Газ. «Последние новости». – 12 окт.

У першому зібранні цього сезону «Ранки камерної музики» [акція Російського музичного товариства (далі – РМТ). – В. К.] були виконані Струнний квартет № 4, ор. 18, Л. Бетховена, Сюїта для струнного квартету, ор. 35, І. Глазунова та скрипкова соната № 9, ор. 47, Л. Бетховена (присвячена Крейцеру). Квартет – Ю. Пуліковський, М. Столяревський, С. Штильман, М. Левін – грав сухо академічно, без артистичного пафосу. «Крейцерову сонату» виконали Ю. Пуліковський і В. Пухальський. Найбільш вдало прозвучала Сюїта І. Глазунова. Публіки було багато.

Газ. «Последние новости». – 3 нояб.

* Тут і далі публікації пізнішого хронологічного походження висвітлюють події, що відбулися в 1917–1920 роках.

АРХІВИ

24 листопада в залі Купецького зібрання відбувся концерт скрипаля В. Коханського. До програми включено Чакону Й.-С. Баха, Концерт П. Чайковського, кілька п'єс Ф. Шопена, К. Дебюссі, К. Шимановського та ін. Особливий успіх мали Менует Міляндра, Вальс К. Дебюссі та Романс К. Шимановського.

Газ. «Последние новости». – 27 нояб.

У Харкові засновано Центральний державний український хор ім. М. Леонтовича. Диригент – Федір Соболев.

[Без позначення]

Український композитор М. Скорульський написав «Гімн свободному мистецтву» для мішаного хору й симфонічного оркестру, *ор. 2*.

Михайлов М. М. А. Скорульський. – Київ, 1960. – С. 110.

1918 рік

Січня 22 – Мітинг у Києві на площі Б. Хмельницького. На честь злуки Соборної (Західної і Центральної) України виступив зведений хор під керівництвом К. Стеценка, який виконав «Ще не вмерла Україна» М. Вербицького, Молитву [«Боже Великий, Єдиний...». – В. К.] та «Вічний революціонер» М. Лисенка, «За Україну» [слова – М. Вороного, музика – так званого «Козацького многолітня». – В. К.] та інші патріотичні твори.

[Без позначення]

Перший із трьох камерних вечорів РМТ було присвячено творам Й. Брамса: Струнний квартет *a-moll*, фортепіанне тріо *H-dur*, 25 варіацій і фуга на тему Генделя для фортепіано. Склад квартету – Ю. Пуліковський, М. Столяревський, С. Штильман, М. Левін. Фортепіанну партію виконував Ю. Турчинський, який мав великий успіх і зіграв кілька п'єс «на біс».

Газ. «Последние новости». – 5 апр.

Після кількох років перерви повернення до постановки опер Р. Вагнера. Першою здійснили нову постановку «Лоенгрін» під орудою Л. Штейнберга. Лоенгрін – С. Белина-Скупецький, Ельза – К. Воронець, король Генріх – Донський, Фрідріх – В. Ухов. Спектакль пройшов з аншлагом.

Газ. «Последние новости». – 15 апр.

Серпень 19–20 – Гастролі Українського національного хору в Харкові під керівництвом українського композитора і диригента К. Стеценка. Акомпанував композитор М. Леонтович.

Газ. «Вісті». – 1922. – 12 трав.

Організовано Київський музично-драматичний інститут ім. М. Лисенка на основі музично-драматичної школи, створеної композитором М. Лисенком у 1904 році.

Державний музично-драматичний інститут ім. М. Лисенка. – Київ, 1928.

2 вересня відбулася постановка опери «Травіата» Дж. Верді. У головній ролі – О. Монська, Альфред – Ф. Орешкевич, Жермон – Д. Ярославський. Диригент – І. Лукон.

16 вересня відбулася постановка «Аїди» Дж. Верді. У заглавній партії – Покровська, Радамес – С. Белина-Скупецький. Диригував Л. Штейнберг.

Газ. «Последние новости». – 17 сент.

ВАЛЕНТИНА КУЗИК. ПАЗЛИ НАШОЇ ІСТОРІЇ: ЛІТОПИС МУЗИЧНОГО ЖИТТЯ УКРАЇНИ (1917–1920)

3 листопада 1918 року, за часів гетьмана П. [Павла. – В. К.] Скоропадського, у київському театрі Бергоньє [нині – ім. Лесі Українки] відбувся перший виступ Кобзарського хору [капели] під керівництвом В. Ємеця.

Правдюк О. Музична фольклористика // Історія української музики. – Київ, 1999. – Т. 4. – С. 517.

Листопад 15 – Опера «Черевички» П. Чайковського була поставлена українською мовою в Київському театрі опери та балету. Виконавці: Оксана – К. Воронець-Монтвід, Солоха – М. Скибицька, Вакула – М. Микиша, Чуб – М. Донець, Голова – В. Лубенцов, Чорт – М. Филімонов, Дяк – Г. Внуковський.

Стефанович М. Київський державний орден Леніна академічний театр опери та балету УРСР ім. Шевченка. – Київ, 1960. – С. 58.

Нова постановка «Царевої нареченої». Чоловічий склад солістів – Загуменний (Грязнов), Федоров (Малюта), Рогинський (Ликов) – не вразив виконанням. Жіночий склад – М. Скибицька (Любаша), М. де Рибас (Марфа), О. Окунєва (Домна Сабурова) – більш артистичний, емоційний. Диригував Л. Штейнберг.

Газ. «Последние новости». – 19 нояб.

На початку грудня диригент О. Фрід дав 4 симфонічні концерти. В останньому з них прозвучали VI симфонія Л. Бетховена, симфонічна поема «Прелюди» Ф. Ліста, увертюра «Римський карнавал» Г. Берліоза. Соліст Л. Сибіряков [з Петрограда (тепер – м. Санкт-Петербург, РФ), співак Маріїнської опери. – В. К.] виконав арію із «Чарівного мисливця» К. Вебера, проспівав «на біс» кілька романсів Ф. Шуберта і Р. Шумана.

Газ. «Последние новости». – 6 декаб.

Бенефіс О. Окунєвої – «Тоска» Дж. Пуччіні – мав великий успіх. Каварадосі – С. Белина-Скупевський, Скарпіа – М. Бочаров. Диригент – І. Лукон.

Газ. «Последние новости». – 12 декаб.

Нова постановка опери «Снігуронька» М. Римського-Корсакова під орудою диригента М. Штеймана засмутила відсутністю казкової чарівності, несмаком. Співали О. Монська (Снігуронька), П. Райчев (Берендей), М. Скибицька (Лель), найкраще враження залишили О. Окунєва (Купава) та М. Бочаров (Мизгир).

Газ. «Последние новости». – 26 декаб.

Заснування в Харкові Вищого музичного комітету (ВУКМукком) Відділу мистецтв при Народному Комісаріаті Просвіти України.

[Без позначення]

1919 рік

Січень Великий симфонічний оркестр Профспілок оркестрантів брав участь у концерт-митингу на тему «Жертви білого терору» в Харківському театрі «Муссурі». Диригував Даниїл Карпінський.

Газ. «Коммунист». – 3 янв.

Заходи Вищого музичного комітету з підвищення культурного рівня народу: у Харкові створено симфонічний оркестр, організуються хор, музичні курси для робітників, ното-видавництво, розпочато прийом конфіскованих у буржуазії музичних інструментів.

Газ. «Коммунист». – 6 янв.

АРХІВИ

Новостворений у Києві Республіканський симфонічний оркестр ім. М. В. Лисенка провів перший, із запланованого циклу концертів, концерт із творів П. Чайковського. Диригував О. Горелов². Виконували I симфонію та I сюїту. Технічно виконано цілком задовільно.

Газ. «Последние новости». – 21 янв.

Перший симфонічний концерт відбувся в Харкові за ініціативою Культурно-освітнього відділу при Тимчасовому робітничо-селянському уряді. Диригував В. Бердяєв. Брала участь: П. Цесевич (бас), Я. Бунчук (віолончель), Д. Карпиловський (скрипка). У програмі: доповідь професора Харківської консерваторії О. Горовиця³, «Інтернаціонал», класичні твори російських і зарубіжних композиторів.

Газ. «Вісти»⁴. – 24 січ.

Спектаклі «Народної опери» організовано Центральним агітаційно-освітнім управлінням у Харкові. Оперою «Демон» диригував Г. Рейнард-Шаєвич. Виконавці: Демон – Арбенін, Тамара – Нестеренко, Князь – Арцимович.

*Газ. «Вісти». – 26 січ.;
газ. «Известия», 26 янв.*

Видатний український композитор Микола Леонтович написав революційний хор «Льодолом», хор *a cappella*, «Літні тони» та два твори для голосу й хору в супроводі фортепіано: «Легенда» і «Моя пісня».

*Грінченко М. М. Д. Леонтович.
Збірка статей і матеріалів. – Київ, 1947. – С. 36;
Довженко В. Нариси з історії української радянської музики. –
Київ, 1957. – С. 28, 34–38.*

Лютий Великий симфонічний концерт Харківської спілки оркестрантів у театрі Комерційного клубу. Диригенти: М. Біхтер⁵ й І. Слатін⁶. У програмі: П. Чайковський – «Буря», «Ромео і Джульєтта», «Франческа да Ріміні», Варіації на тему рококо, Концерт для фортепіано з оркестром. Солісти: К. Білоусов – віолончель, В. Дроздов – фортепіано.

Газ. «Известия». – 15 февр.

Закриття театрів-вар'єте, кабаре, кафешантанів у Києві та реєстрація їх співробітників у Профспілки за Наказом № 14 Головного управління і національної культури.

Додаток до газ. «Вісти». – 21 лют.

Музичний відділ Міністерства народної освіти розпочав заходи щодо надання допомоги народним талантам-самородкам. Шукають матеріальних засобів для зарахування і утримування талановитої молоді в консерваторії.

Газ. «Вісти». – 21 лют.

Березень 4 березня відбувся концерт Республіканського симфонічного оркестру ім. М. В. Лисенка в Київському міському оперному театрі. У програмі – твори П. Чайковського. Диригент – О. Горелов. Брала участь співаки О. Окунева, М. Микиша, В. Лубенцов, Жабович.

Газ. «Вісти». – 1 берез.

У Харкові розгорнув роботу з організації та впорядкування музичного життя республіки Музичний комітет при Всеукраїнському відділі мистецтв [Всеукраїнський музичний комітет⁷. – В. К.]. Головою Наркому з освіти УСРР призначено М. Біхтера, заступниками – В. Дроздова і О. Могилевського. Вукмузком надає значної уваги питанням

ВАЛЕНТИНА КУЗИК. ПАЗЛИ НАШОЇ ІСТОРІЇ: ЛІТОПИС МУЗИЧНОГО ЖИТТЯ УКРАЇНИ (1917–1920)

підготовки кадрів працівників мистецтва, відкриттю музичних шкіл і музичних класів при робітничих клубах, розробці плану організації музичної освіти у провінції тощо. Концертний відділ під головуванням О. Метнера⁸ підготував план концертної роботи в республіці.

Газ. «Известия». – 2 марта.

Відзначення 58-річчя від дня смерті Т. Г. Шевченка в Києві (Постанова Народного комісаріату з освіти № 244 від 7.03 ц. р. «Про вшанування пам'яті Тараса Шевченка»). У Київському державному драматичному театрі відбувся концерт, присвячений українській музиці. Учасники: хор, оркестр, солісти – М. Литвиненко-Вольгемут, М. Донець, Юхименко, Ярославський та інші; у Міському театрі – концерт оперних артистів і хору (уривки з опери «Черевички» П. Чайковського); у робітничому клубі на Лук'янівці – концерт співаків-бандуристів, поставлено п'єсу «Назар Стодоля».

Газ. «Вісти». – 13 берез.

Наказ [затверджено: № 4 від 26.04.1919. – В. К.] Головного управління зі справ мистецтва при Комісаріаті освіти про націоналізацію театрів і передачі всіх державних театрів у відомство Всеукраїнського театрального комітету. До київських національних театрів призначено комісарів. Головним комісаром київських театрів – члена комітету К. А. Марджанова, комісаром колишнього Київського міського, перейменованого в Державний оперний театр УРСР ім. К. Лібкнехта, – артиста О. Каратова.

Газ. «Вісти». – 15 берез.;

Стефанович М. Київський державний орден Леніна академічний театр опери та балету УРСР ім. Шевченка. – Київ, 1960. – С. 59.

У симфонічному концерті в Києві, присвяченому О. Скрябіну, виконували II симфонію і «Поєму екстазу». Диригував В. Бердяєв.

Газ. «Коммунист». – 17 марта.

При Колегії освіти і пропаганди Київської ради робітничих депутатів утворено музичну секцію. План секції: підготовка народних свят, організація концертів, лекцій, створення районних музичних гуртків, хорів, оркестрів; нотовидавництво, видання показових програм і каталогів, керівництво навчанням музиці в учбових закладах; організація районних шкіл, концертів, Будинку народного мистецтва, науково-музичної колегії із секціями – етнографічною, фізико-акустичною, бібліографічною тощо.

Газ. «Вісти». – 21 берез.

Постанова Ради мистецтв № 359 «О порядке издания распоряжений, нормирующих художественную жизнь Украины».

Газ. «Известия». – 22 берез.

У підрозділі мистецтв. Губернський Музком у Харкові організовує ряд лекцій-концертів на теми з історії музики. Опрацьовані програми музичних студій, що будуть відкриватися при клубах позашкільного відділу.

Газ. «Известия». – 25 берез.

Всеукраїнську раду мистецтв, що містилася в Харкові, переведено до Києва. На посаду члена-консультанта у справах національної культури призначено колишнього комісара у справах мистецтва і національної культури Юрія Марченка.

Газ. «Вісти». – 25 берез.

АРХІВИ

Всеукраїнським музичним комітетом у Харкові організовано Державний симфонічний оркестр (76 осіб). Диригенти: М. Біхтер, проф. О. Метнер, проф. О. Могилевський, І. Слатін та ін. Солісти – харківські артисти й гастролери. Від 28. 03 розпочинаються безплатні концерти для трудівників міста.

Газ. «Известия». – 27 марта.

При народній консерваторії Товариства народного театру і мистецтв у Києві відкривається клас оркестрової гри на народних інструментах (гітара, мандоліна).

Газ. «Коммунист». – 28 марта.

Квітень Симфонічний концерт із творів Бетховена в Київському оперному театрі. Збільшеним оркестром і хором (180 осіб) диригував В. Бердяєв. У програмі IX симфонія та інші твори. Солісти: Л. Собінов, К. Воронець-Монтвід, Л. Сибіряков, Є. Збруєва⁹ та П. Кохановський.

Газ. «Коммунист». – 3 апр.

Твори Р. Глієра виконували в театрі ім. К. Лібкнехта в Києві. Симфонічним оркестром диригував автор.

Газ. «Вісти». – 11 квіт.

«Культ пролетарських мистецтв» у Харкові відкрив кілька художніх студій. Музична трупа готує для найближчого концерту вокальні тріо, дуети, соло та інструментальні кuartети Чайковського, Гречанінова та ін. Перший безплатний концерт відбудеться у клубі Рад і Профспілок.

Газ. «Известия». – 27 апр.

Перший профспілковий з'їзд оркестрів відкрився в Харкові доповіддю про завдання Профспілок. У резолюції з'їзду зазначено наступні заходи: 1. Брати участь у творчій праці культурно-освітніх відділів при комісаріатах; 2. Контролювати роботу всіх музичних учбових закладів. 3. Організувати для пролетаріату музичні школи, концерти, лекції та інші заходи.

*Газ. «Известия». – 29 квіт.;
журн. «Театральний вісник». – № 1–2;
Довженко В. Нариси з історії української
радянської музики. – Київ, 1957. – С. 12.*

Травень За декретом Всеукраїнського Центрального виконавчого комітету відбулося об'єднання всіх окремих радянських видавництв у Всеукраїнське видавництво.

*Культурне будівництво в Українській РСР. –
Київ, 1960. – Т. 1. – С. 45.*

У Києві, за ініціативою Всеукраїнського музичного комітету, почали видавати перший український радянський друкований журнал «Музыкальный вестник» [двомовний – рос. і укр., до шести сторінок, вийшло п'ять номерів. – В. К.].

*Довженко В. Нариси з історії української
радянської музики. – Київ, 1957. – С. 12.*

Перше засідання Всеукраїнської Ради мистецтв, після переїзду до Києва, випрацювало постанову про ліквідацію Комісаріату Головного управління мистецтва і національної культури.

Журн. «Театральний вісник». – № 1–2.

ВАЛЕНТИНА КУЗИК. ПАЗЛИ НАШОЇ ІСТОРІЇ: ЛІТОПИС МУЗИЧНОГО ЖИТТЯ УКРАЇНИ (1917–1920)

Декрет СНК про передачу історичних і художніх цінностей у ведення Народного комісаріату з освіти.

Культурне будівництво в Українській РСР. – Київ. – 1960. – Т. 1. – С. 45.

У м. Сміла Київської губернії відкривається народна консерваторія. Створено дві групи – українську й російську. Зі складу консерваторії виділено дві групи для пересувних концертів селами.

Журн. «Мистецтво». – № 1.

«Державна українська музична драма» заснована в Києві. Режисери – М. Бонч-Томашевський, Л. Курбас. Головний диригент – М. Багриновський, балетмейстер – М. Мордкін, художник – А. Петрицький. Завідувач музичною частиною – композитор Я. Степовий. Артисти: М. Литвиненко-Вольгемут, С. Дурдуківський, С. Бутовський, М. Колесник та інші. Готуються до постановки опери: «Тарас Бульба», «Утоплена» М. Лисенка, «Галька» С. Монюшка. Переведено на українську мову лібрето опер «Князь Ігор» і «Аскольдова могила». У складі опери виступив Л. Собінов, який вивчив партію Йонтека українською мовою.

Журн. «Музика». – 1923. – № 2. – С. 20.

Організатор українського народного хору П. Демущий віддав до друку «Третій десяток хорових пісень з репертуару Охматівського народного хору».

Журн. «Мистецтво». – № 1.

«День артиста» було відзначено постановкою в оперному театрі Києва опери «Руслан і Людмила» М. Глинки за участю Л. Собінова.

Газ. «Вісти». – 20 трав.

Концерт Радянського симфонічного оркестру відбувся в Харківському міському саду для робітників і червоноармійців. Було проголошено привітання від Губвоєнкому, потім прочитано лекцію про значення музики та завдання освіти. У програмі: «Інтернаціонал», твори О. Бородіна, Г. Берліоза, Р. Вагнера, М. Мусоргського. Пояснення до виконуваних творів надав диригент І. Слатін.

Газ. «Известия». – 25 мая.

Видатний український композитор Яків Степовий (Якименко) – завідувач музичною секцією підрозділу мистецтв губернського відділу народної освіти (де працював і М. Леонович) та член колегії Всеукраїнського музичного комітету – призначений завідувачем секцією національної музики при Наркомпросі.

Шварцман Ш. Яків Степовий. – Київ, 1951. – С. 50.

Червень Всеукраїнський музичний комітет у Києві опрацював проект організації «Курсів народних концертів»: лекції з історії музики, вокальної, камерної і фортепіанної, з організації концертів-лекцій для дітей. Історико-теоретичний відділ готує 10 концертів з історії класичної музики для літнього сезону.

Газ. «Комуніст»¹⁰. – 8 черв.

Концерт симфонічного оркестру ім. М. В. Лисенка відбувся в саду «Пролетарського мистецтва». Диригував директор Київської консерваторії Р. Глієр за участю піаніста Дубинського.

Журн. «Музыкальный вестник». – № 2.

АРХІВИ

Виникнення в Україні любительських «Національних хорів» зумовило хоровий підвідділ Вукмузкому в Києві звернутися до композиторів із закликом щодо створення загальнодоступних гармонізацій народних пісень. Передбачається оголошення конкурсу на такі твори.

Журн. «Музыкальный вестник». – № 5.

«Всеукраїнський день дитини» було відзначено в Києві концертом у районі Слобідки.

Журн. «Музыкальный вестник». – № 5.

Товариство народних театрів і мистецтв відкрило в Києві Першу районну музичну дитячу школу з викладанням теорії, хорового співу, сольфеджіо тощо. Найближчим часом передбачається відкриття низки таких шкіл. Уводиться у практику обговорення планів, обмін думками викладачів з метою підготовки нових кадрів педагогів.

Журн. «Музыкальный вестник». – № 3.

Вукмузком організує в Києві Державну капелу ім. М. В. Лисенка в кількості 60 осіб. Головним диригентом призначено Я. С. Калішевського, другими – Я. Яциневича й П. Злобіна; комісаром (тимчасово) – М. Д. Леонтовича. Акомпаніатор – В. Осовська. Завдання капели – пропаганда народних пісень і класичної музики.

Журн. «Музыкальный вестник». – № 2, № 3.

При Політуправлінні робітничо-селянської Червоної Армії створено музичну секцію Наркомвійськових (Київ). Діяльну участь у роботі секції брали видатний український композитор Б. Лятошинський і А. Віленський. Музсекція з Вукмузкомом видавали партитури революційних пісень і маршів для військових духових оркестрів. Створювали пересувні фронтові бригади, у репертуарі яких були революційні народні пісні, твори класиків (арії, романси), твори для скрипки, фортепіано, бандури.

Довженко В. Нариси з історії української радянської музики. – Київ, 1957. – С. 14.

Л. П. Штейнберга запрошено на пост головного диригента літнього симфонічного сезону в Пролетарському саду Києва.

Журн. «Музыкальный вестник». – № 1.

Хоровий підвідділ Вукмузкому утворює музичне видавництво. Планується видати хорові твори М. Лисенка, О. Кошиця, М. Леонтовича, Я. Степового, К. Стеценка та підручник елементарної теорії музики й сольфеджіо М. Леонтовича для шкіл.

Журн. «Музыкальный вестник». – № 5.

Композитор Р. Глієр гармонізував пролетарський гімн «Інтернаціонал», який найближчим часом вийде друком у виданні Музкому.

Журн. «Музыкальный вестник». – № 2.

У Києві при Печерському клубі «В пам'ять борців, павших в "Арсенале"» з робітників і робітниць засновано хор (40 осіб). У репертуарі – виключно народні пісні. На тютюновій фабриці організовано жіночий хор (90 осіб), у якому проводять навчання з теорії музики.

Журн. «Музыкальный вестник». – № 2.

Концерт української музики в саду Пролетарського мистецтва в Києві (колишній сад Купецького зібрання). У програмі: дві частини (Куранта і Токата) із Сюїти М. Лисенка (у перекладі для оркестру О. Горєлова), «Веснянки», уривки з опери «Тарас Бульба»;

ВАЛЕНТИНА КУЗИК. ПАЗЛИ НАШОЇ ІСТОРІЇ: ЛІТОПИС МУЗИЧНОГО ЖИТТЯ УКРАЇНИ (1917–1920)

Я. Степовий – «Як почуєш вночі» (сл. І. Франка), «Сонце заходить» (сл. Т. Шевченка), К. Стеценко – «Вкраїно, мати! Кат сконав» (сл. С. Черкасенка), О. Горелов – «Як буря у лісі» (сл. М. Старицького). Диригував О. Горелов.

Журн. «Музыкальный вестник». – № 2.

Завершено реорганізацію Всеукраїнського відділу Народного комісаріату з освіти. Головною визначено Колегію відділу мистецтв.

Журн. «Музыкальный вестник». – № 2.

Концерт із творів українських композиторів у виконанні хору Державної української музичної драми і оркестру в Києві. У програмі: М. Лисенко – Увертюра до опери «Різдвяна ніч», Сюїта, хор русалок з опери «Утоплена», «Туман хвилями лягає», арії; О. Кошиць – «Ой дівчина Уляна», «Ой летять три соколи» та ін. Диригував О. Горелов, хором – П. Гончаров.

Журн. «Музыкальный вестник». – № 1.

Репертуарний відділ Вукмузкому приступив до інструментовки опери Леонкавалло «Паяци» й «Інтернаціоналу» спеціально для «летучих» спектаклів на вулицях і площах Києва.

Газ. «Вісти». – 5 лип.

Декрет СНК УРСР про призначення сім'ї покійного композитора О. Скрибіна ¹¹ одноразової допомоги в розмірі 10 000 руб. і щомісячної пенсії в розмірі 2 000 руб.

Газ. «Известия». – 12 лип.

При Музичній драмі в Києві створено художню комісію у складі: Я. Степовий, М. Багриновський, Л. Курбас, М. Бонч-Томашевський. Багриновському доручено оркестровку опери «Утоплена» М. Лисенка.

Журн. «Музыкальный вестник». – № 4.

Вукмузком відділу мистецтв при Наркомпросі УРСР створено в Києві. Головою назначено Л. Собінова.

Газ. «Вісти». – 16 лип.

При Вукмузкомі створено спеціалізовані секції, що відповідають різним галузям музичної роботи республіки: хорова, педагогічна, інструментальна, етнографічна, історико-теоретична, інструментального виробництва. Очолили їх українські композитори і музичні діячі М. Д. Леонтович, Я. С. Степовий (Якименко) та інші. Активну працю за завданням Вукмузкому виконали композитор К. Г. Стеценко, музичні етнографи-фольклористи П. Д. Демущий і К. Квітка, композитор-хормейстер Я. М. Яциневич та інші.

Довженко В. Нариси з історії української радянської музики. – Київ, 1957. – С. 11.

Серпень Відкриття Державної української музичної драми в Києві оперою «Утоплена» М. Лисенка в театрі на Мерінгівській вул. Головний диригент – М. Багриновський. Зав. музичною частиною – Я. Степовий, режисер – М. Бонч-Томашевський. Виконавці: М. Литвиненко-Вольгемут, С. Бутовський, Г. Голбург, Куликовський та інші.

Стефанович М. Київський державний орден Леніна академічний театр опери та балету УРСР ім. Шевченка. – Київ, 1960. – С. 71.

АРХІВИ

Жовтень Перший народний художній ансамбль ім. В. Андрєєва засновано в Харкові. До його складу ввійшли колишні солісти Петроградського оркестру В. Андрєєва. Ансамбль працює без диригента; у його репертуарі – народні та класичні твори.

Газ. «Комуніст». – 1924. – 1 жовт.

Відкриття оперного сезону в Міському театрі відбулося постановкою «Аїди» Дж. Верді. У заглавній партії вперше в Києві – К. Держинська. Інші партії виконували: Амнеріс – Д. Захарова, Радамес – С. Беліна-Скупєвський (одна з кращих його партій), Амонасро – Д. Ярославський, Цар – Матусевич.

Газ. «Последние новости». – 1919. – 14 жовт.

Український композитор Яків Степовий – завідувач музичною частиною Української Державної музичної драми в Києві – утворює при ній драматично-вокальну студію; крім того, Степовий керує Державним вокальним ансамблем і викладає в Київській консерваторії.

Шварцман Ш. Яків Степовий. – Київ, 1951. – С. 50.

Український композитор М. Леонтович працює в музичному комітеті Народної освіти та лектором диригентського відділення Музично-драматичного інституту ім. М. Лисенка в Києві.

Грінченко М. М. Д. Леонтович. Збірка статей і матеріалів. – Київ, 1947. – С. 14.

1919 рік (загалом) Видатний український композитор Микола Леонтович гармонізував українські народні пісні, створивши самобутній високохудожній стиль. Основою творчого методу композитора стала хорова поліфонія.

Грінченко М. М. Д. Леонтович. Збірка статей і матеріалів. – Київ, 1947. – С. 38.

Український композитор Я. Степовий оркестрував для оперного театру оперу «Ноктюрн» М. Лисенка.

Шварцман Ш. Яків Степовий. – Київ, 1951. – С. 51.

Видатний український композитор Борис Лятошинський написав Першу симфонію *A-dur* у 3-х частинах.

Белза І. Борис Лятошинський. – Київ, 1947. – С. 43.

Український композитор М. Скорульський написав 2 хори *a cappella*: «Знай, Богунія іде» та «Бойова пісня Донців», *op. 2-bis*.

Михайлов М. М. Скорульський. – К., 1960. – С. 110.

Український композитор В. Косенко написав одночастинний Концерт *a-moll* для скрипки і фортепіано, *op. 5*; Менует, Ноктюрн-фантазію для фортепіано.

Довженко В. В. С. Косенко. – Київ, 1951. – С. 102.

Видатний український композитор К. Стеценко написав хор «Сонце на обрії», романси «Хотіла б я піснею стати» та «Гроза пройшла».

Композитори Радянської України. Довідник, укладений співробітниками відділу музики ІМФЕ АН УРСР (машинопис, 1960)¹².

ВАЛЕНТИНА КУЗИК. ПАЗЛИ НАШОЇ ІСТОРІЇ: ЛІТОПИС МУЗИЧНОГО ЖИТТЯ УКРАЇНИ (1917–1920)

Український композитор П. Козицький гармонізував 50 українських народних пісень для шкільного хору.

Композитори Радянської України. Довідник, укладений співробітниками відділу музики ІМФЕ АН УРСР (машинопис, 1960).

Український композитор Станіслав Людкевич написав: «Вальс-меланхолік» (до повісті О. Кобилянської) для симфонічного оркестру, «Пісня на схід сонця» – для фортепіано, Фортепіанне тріо *fis-moll* у 3-х частинах.

Композитори Радянської України. Довідник, укладений співробітниками відділу музики ІМФЕ АН УРСР (машинопис, 1960).

Український композитор М. Вериківський написав: Поема для солістів, хору і фортепіано «Гайдамаки» за Т. Шевченком, Дві українські народні пісні (обробки), дует «Квітка осіння давно одцвіла», «Щедрівка», «Ой в чистім полі», «Ой піду я понад лугом», «Мак», романс «Не знаю де».

Композитори Радянської України. Довідник, укладений співробітниками відділу музики ІМФЕ АН УРСР (машинопис, 1960).

Український композитор Яків Яциневич¹³ написав пісню «Гей, сівці» для тенора і те ж для баса.

Композитори Радянської України. Довідник, укладений співробітниками відділу музики ІМФЕ АН УРСР (машинопис, 1960).

Композитор Рейнгольд Глієр написав музику до п'єси Л. Нікуліна «За власть Советов».

Композитори Радянської України. Довідник, укладений співробітниками відділу музики ІМФЕ АН УРСР (машинопис, 1960).

Український композитор Ярослав Ярославенко¹⁴ написав: «У провалля розпачу», «Мов зібралися юрбою», «Наша дума, наша пісня» – для голосу; «На смерть Т. Шевченка», «Щедрий вечір», «Ой ідуть, ідуть тумани» – для мішаного хору а *capella*; «Сонце на обрії рано встає» – для чоловічого хору.

Композитори Радянської України. Довідник, укладений співробітниками відділу музики ІМФЕ АН УРСР (машинопис, 1960).

ДОДАТОК

Наприкінці січня 1919 Українська Республіканська Капела під орудою О. Кошиця виїхала з концертами за кордон. Перший виступ відбувся у Празі 10 травня 1919 і мав сенсаційний успіх (упродовж місяця їх було ще 6 і всі – у центрі уваги громадськості).

Калуцка Н., Пархоменко Л. Олександр Кошиць. Мистецька діяльність у контексті музики ХХ сторіччя. – Київ, 2012. – С. 38–39.

22 травня в гарнізонному соборі Святого Миколая [стояв на Печеську в Києві. – В. К.] відбулося першовиконання Літургії св. Іоанна Златоустого М. Леонтовича, диригент – С. Тележинський (за тиждень – у кафедральному соборі Святого Володимира).

Кузик В. Предмова / Микола Леонтович. Хорові твори. – Київ, 2005. – С. 8.

АРХІВИ

1919 р. [імовірно, влітку, за нез'ясованих обставин. – В. К.] у Севастополі загинув композитор Володимир Сокальський (1863–1919) – автор Симфонії соль мінор та інших творів.

Муха А. Композитори України та української діаспори. Довідник. – Київ, 2004. – С. 275.

1920 рік

Січень Музична секція Підвідділу мистецтв у Києві приступила до організації концертів для червоноармійців і робітників.

Газ. «Вісти». – 7 січ.

Політвідділ мистецтв за Наказом № 9 від 17.01.1920 закриває деякі київські театри як такі, що не відповідають освітнім завданням, і пропонує їх для концертних залів, бібліотек, лекційних залів тощо.

Газ. «Вісти». – 16 січ.

Український національний хор під керівництвом В. Верховинця дав у залі Пролетарського мистецтва концерт колядок і щедрівок (Київ). Реферат про колядки прочитав П. Козицький.

Газ. «Вісти». – 30 січ.

Лютий [Перша] Державна українська мандрівна хорова капела [під керівництвом К. Стеценка. – В. К.] (Державна українська мандрівна капела «Думка») заснована українською кооперативною організацією «Дніпросоюз» у Києві [хоровий інструктор – П. Бігдаш-Богдашев. – В. К.]. Склад капели – 45 осіб.

*Газ. «Вісти». – 17 лют.;
журн. «Музика». – № 7–9.*

Липень Опубліковано Наказ Народного комісаріату з освіти № 346 – Про використання театру, музики, живопису і кіно як засобів пропаганди.

Газ. «Вісти». – 1 лип.;

Збір законів і розпоряджень Селянсько-робітничого уряду України і Уповноважених РСФСР, 1920, липень.

Постанова № 8 Головкинпраці та Всеукркомпраці – Про залучення до трудової повинності робітників мистецтва.

Збір законів і розпоряджень Селянсько-робітничого уряду України і Уповноважених РСФСР, 1920, липень.

Серпень Концерт Першої Мандрівної капели «Дніпросоюзу» відбувся в Харкові. Виконувалися народні пісні та твори українських композиторів: М. Леонтович – «Щедрик», М. Лисенко – «Туман хвилями лягає» з опери «Утоплена»; «Інтернаціонал», «Заповіт» тощо.

Газ. «Вісти». – 6 серп.

31 серпня опубліковано Декрет Ради Народних комісарів УССР про покращення стану вчених спеціалістів і заслужених робітників літератури та мистецтва.

Культурне будівництво в Українській РСР. – Київ, 1960. – Т. 1 (1917–1941). – С. 70.

ВАЛЕНТИНА КУЗИК. ПАЗЛИ НАШОЇ ІСТОРІЇ: ЛІТОПИС МУЗИЧНОГО ЖИТТЯ УКРАЇНИ (1917–1920)

Жовтень Концерт Українського державного хору ім. М. Леонтовича в залі «Селянського будинку» в Харкові. У програмі: українські народні пісні в гармонізації сучасних композиторів і музика М. Лисенка до «Кобзаря» Т. Шевченка. Диригент – Ф. Соболев¹⁵.

Газ. «Вісти». – 22 жовт.

Листопад Районний театр Української опери засновано в Києві групою оперних артистів на чолі з М. Микишею, М. Дейнаром і В. Лубенцовим. Почато розучування опери М. Лисенка «Тарас Бульба», однак із-за відсутності матеріальних засобів опера припинила існування.

Журн. «Музика». – 1923. – № 2. – С. 20.

Грудень Постанова СНК УРСР № 592, за якою право на облік і розподіл музичних інструментів передається виключно музичному відділу Народного комісаріату з освіти УРСР.

Культурне будівництво в Українській РСР. – Київ, 1960. – Т. 1 (1917–1941). – С. 70.

1920 рік (загалом) Український композитор К. Г. Стеценко написав кантати: «У неділеньку святу» (сл. Т. Шевченка) і «Єднаймося» (сл. І. Франка), музику до поеми «Гайдамаки» Т. Шевченка, романси «Пещу її», «Порвалися струни на арфі», «Дивлюсь я на яснії зорі», хоріві обробки «Кей ми прийшла карта», «Ой болить та головонька», «Чуєш, брате мій» та обробку «Варшав'янки».

Горюхіна Н., Єфремова Л. К. Г. Стеценко. – К., 1955. – С. 26.

Український композитор Пилип Козицький написав два романси на слова П. Тичини «Пастелі» та Сім прелюдій для фортепіано.

Композитори Радянської України. Довідник, укладений співробітниками відділу музики ІМФЕ АН УРСР (машинопис, 1960).

Український композитор Борис Лятошинський написав Фантастичний марш для симфонічного оркестру.

Композитори Радянської України. Довідник, укладений співробітниками відділу музики ІМФЕ АН УРСР (машинопис, 1960).

Український композитор Станіслав Людкевич написав: «Чабарашка» для скрипки і фортепіано, «Ой вигострю товариша» для хору і симфонічного оркестру.

Композитори Радянської України. Довідник, укладений співробітниками відділу музики ІМФЕ АН УРСР (машинопис, 1960).

Український композитор Михайло Вериківський написав: хоріві твори «В тумані луг», «Чорноморська балада», 10 обробок народних пісень; 5 п'єс, Три прелюдії і Вальс для фортепіано; «Пісня батраків».

Композитори Радянської України. Довідник, укладений співробітниками відділу музики ІМФЕ АН УРСР (машинопис, 1960).

Український композитор Я. Ярославенко написав оперету «Бабський бунт» у 3-х діях.

Композитори Радянської України. Довідник, укладений співробітниками відділу музики ІМФЕ АН УРСР (машинопис, 1960).

АРХІВИ

Український композитор Олесь Чижко¹⁶ написав музику до п'єси «Свадьба Фигаро», хоріві обробки російських народних пісень, *ор. 3*, Вокальні ансамблі, *ор. 4*.

Композитори Радянської України. Довідник, укладений співробітниками відділу музики ІМФЕ АН УРСР (машинопис, 1960).

ДОДАТОК

Липень – серпень Відбулася концертна подорож Першої Мандрівної капели «Дніпросоюзу» на Полтавщину під орудою К. Стеценка.

Пархоменко Л. Кирило Стеценко. – Київ, 2009. – С. 48.

Вересень Від 14 вересня відбулася концертна подорож Другої Мандрівної капели «Дніпросоюзу» до Черкас, Єлсаветграда [тепер – м. Кропивницький. – *В. К.*], Одеси та інших міст.

Пархоменко Л. Кирило Стеценко. – Київ, 2009. – С. 48.

Жовтень 28–30 жовтня Друга Мандрівна капела «Дніпросоюзу» виступила в залі палацу гр. Потоцького в Тульчині перед земляками М. Леонтовича. Виконувалися твори цього композитора, зі вступним словом виступив К. Стеценко.

30 жовтня в Тульчині К. Стеценко, П. Тичина й П. Гайда слухали фрагменти опери «Русалчин Великдень» М. Леонтовича в авторському виконанні.

Пархоменко Л. Кирило Стеценко. – Київ, 2009. – С. 50.

Примітки

¹ Храчевич Тетяна Костянтинівна (1912–?) – у березні 1961 року працювала лаборантом відділу музики та музичного фольклору Інституту мистецтвознавства, фольклору та етнографії АН УРСР (далі – ІМФЕ АН УРСР; нині – ІМФЕ). Борисова Тетяна Львівна (нар. 1937) – у 1960–1963 роках також працювала в ІМФЕ АН УРСР старшим лаборантом. Довженко Валеріан Данилович (1905–1995) – музикознавець, композитор, кандидат мистецтвознавства (1949), доктор мистецтвознавства (1969). У 1945–1974 роках працював в ІМФЕ АН УРСР, у 1960–1972 – завідував відділом музики та музичного фольклору (пізніше перейменованого на музикознавства) ІМФЕ АН УРСР.

² Тут і далі подаватиму інформацію про відомих музикантів, діяльність яких була пов'язана з Україною, однак персоналії котрих не ввійшли до перших п'яти томів «Української музичної енциклопедії».

Горелов Олександр Леонтійович (1863–1937) – диригент, композитор, музичний діяч. 1918 року став організатором і першим диригентом Республіканського симфонічного оркестру ім. М. В. Лисенка в м. Києві.

³ Горовиць Олександр Іоachimович – з 1910 року викладав фортепіано в Харківському музичному училищі, згодом – професор Харківської консерваторії.

⁴ У назві газети збережено тодішній правопис.

⁵ Біхтер Михайло Олексійович (1881–1947) – піаніст, диригент, педагог. Заслужений діяч мистецтв РРФСР (1938). У 1917–1920 роках працював в Україні як диригент оперного театру й піаніст.

⁶ Слатін Ілля Ілліч (1845–1931) – диригент, піаніст, педагог. У Харкові заснував музичні класи при

Імператорському Російському музичному товаристві, що 1883 року були реорганізовані в музичне училище. Видатна постать музично-культурного життя Харкова.

⁷ «Всеукраїнський музичний комітет» далі трапляється у скороченому вигляді як «Вукмузком».

⁸ Метнер Олександр Карлович (1877–1961) – диригент, композитор, педагог, альтист. Заслужений артист РРФСР (1934). Брат композитора Миколи Карловича Метнера. Творче життя митця було переважно пов'язане з оркестрами м. Москви.

⁹ Збруєва Євгенія Іванівна (1868–1936) – співачка (контральто). Заслужена артистка РФСР (1922). Донька композитора П. Булахова, який у 1915–1917 роках працював професором Петроградської консерваторії. Багато виступала як на оперній сцені, так і в концертних програмах. [У 2-му томі «Музыкальной энциклопедии» (Москва, 1974) помилково зазначено, що останній виступ Є. Збруєвої на сцені відбувся 1918 року в Києві, однак цьому заперечує вищенадрукована інформація за березень 1919 р. – *В. К.*]

¹⁰ Назва газети виявляє перехід на друк українською мовою.

¹¹ Скрябіна Віра Іванівна (уроджена Ісакович) – перша дружина композитора (1875–1920).

¹² Довідник зберігається в Архівних наукових фондах рукописів та фонозаписів ІМФЕ.

¹³ Яциневич Яків Михайлович (1869–1945) – хоровий диригент, композитор, фольклорист. 15 років співпрацював з М. Лисенком. У 1906–1907 роках – завідувач музичної частини театру М. Садовського в Києві, у 1899–1912 – працював з хорами Київського університету й Політехнічного інсти-

ВАЛЕНТИНА КУЗИК. ПАЗЛИ НАШОЇ ІСТОРІЇ: ЛІТОПИС МУЗИЧНОГО ЖИТТЯ УКРАЇНИ (1917–1920)

туту, у 1925–1930 роках керував міським хором в Одесі. Член Всеукраїнського музичного товариства ім. М. Леонтовича. У 1940–1945 роках – організатор і керівник Адигейського ансамблю пісні й танцю.

¹⁴ Ярославенко (справж. – Вінцовський) Ярослав Дмитрович (1880–1958) – хоровий диригент, композитор (за фахом – інженер-залізничник). Навчався у Львівській консерваторії (1898–1900) і Політехнічному інституті. Один з організаторів видавництва «Торбан» (1905), член СКУ (з 1940).

¹⁵ Соболев Федір Мусійович (1895–1873) – хоровий диригент. У 1916 році організував студентський хор, який 1920 року було реорганізовано в Державний український хор ім. М. Леонтовича (ДУХ). У 1932 році – викладач і керівник хору в Школі червоних старшин. 1933 року його репресували; керував хорами на Далекому Сході. 1954 року оселився у Краснодарі (Кубань, Російська Федерація).

¹⁶ Чишко Олександр (Олександр) Семенович (1895–1976) – композитор, співак, педагог. У 1924 році закінчив Харківський музично-драматичний інститут, 1937-го – Ленінградську консерваторію (усі – екстерном). У 1926–1931 роках – співак оперних театрів

(Харків, Київ, Одеса), у 1931–1948 – Ленінградського оперного театру. Автор восьми опер: «Юдифь», «Яблуневий полон», «Броненосець “Потьомкін”», «Донька Каспія», «Махмуд Тарабі», «Леся Вересай» (2-га ред.: «Леся і Данило»), «Суперники», «Іркутська історія»; а також кантат, оркестрових і вокальних творів, музики до театральних вистав тощо.

Джерела та література

1. Історія української музики : в 5 т. Т. 4 / ред. Л. Пархоменко. – Київ : Наукова думка, 1992.

2. Кузик В. Масова пісня // Історія української музики : в 5 т. Т. 4 / ред. Л. Пархоменко. – Київ : Наукова думка, 1992. – С. 155–175.

3. Музыкальная культура Украинской ССР / глав. ред. И. Ляшенко. – Москва : Советский композитор, 1979.

4. Муха А. Інститут мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського Національної академії наук України (ІМФЕ) // Українська музична енциклопедія. – Київ : ІМФЕ ім. М. Т. Рильського НАН України, 2008. – Т. 2. – С. 209–216.

SUMMARY

The article identifies two historical aspects: the first one is a history of Ukrainian musical culture concretized by specific years, the second one – a history of activities of the M. Rylskyi Institute of Art Studies, Folkloristics and Ethnology (IASFE) of the National Academy of Sciences of Ukraine. They both have to do with the facts of the Institute's history being yet undocumented, smothered for decades, and unknown to new generations of scholars. Mentioned are former archivists, bibliographers, and librarians of the IASFE, due to whose efforts there was a success in preserving valuable documents being liable to destruction in previous totalitarian times. It was particularly marked in recording cultural and artistic events of 1917 through to 1941, specifically, from 1917 to 1921, when there were powerful national-patriotic trends.

Bibliographers-laboratorians of the Musicology Department began recording 1962 from the events of 1917: a separate folder for each year. Recordings were carried out by T. Khranevych, T. Borysova, T. Scheffe, and the then head of Musicology Department V. Dovzhenko.

It is unknown of how many of those folders were. In the fall of 1971, upon the resignation of a party leader of the Ukrainian SSR P. Shelest, a wave of *anti-nationalist* purges conducted under the close supervision of the USSR KGB specialists took place at each artistic and scientific institution. The IASFE has also experienced this mishap. Under the guise of providing *fire safety*, a large number of folders from the Department's archives of the Institute have been removed, piled in the courtyard of the building (4, Hrushevskiy Str) and burned down. The authoress of the article, then a young scholar, secretly concealed several folders referring to chronicling the Ukrainian musical life of 1917–1925 and 1927–1933. Unfortunately, it was someone else who was engaged in piling other folders for other years.

At present, at distance of centenary from the events of the first Ukrainian state building, we are publishing those records of the Ukrainian musical life. We plan to publish them in instalments, with each embracing information for four years (authoress' short notes – in square brackets). The first instalment covers 1917–1920. Texts are given in Ukrainian (in the original – in Russian; apparently, it was envisaged them to be transmitted to Moscow). A round of important events of that time, being unrecorded due to censorship, is listed at the end of the annals, in Appendices.

Keywords: archival work, bibliography, totalitarianism.